

Oponentský posudek na bakalářskou práci Bronislava Tomka „Českoslovenští letci za Druhé světové války“.

Obhajovaná bakalářská práce je věnována problematice příslušníků čs. zahraniční armády ve Velké Británii, sloužících jako výkonní letci v řadách RAF. Mezi úvodem a závěrem autor věnuje pozornost vzniku a vývoji československého zahraničního letectva, dále je zde zařazena biografická sonda, přibližující osobnost nejúspěšnějšího čs. stíhače Karla Kuttelwaschera a stratifikační sonda, věnovaná věku čs. letců, jejich předválečným povoláním, náboženství a sociálnímu prostředí, z něhož vyšli. Práci pak doplňuje celkem pět příloh.

Úvodem je třeba pozitivně hodnotit především autorův úmysl uchopit výše uvedené téma, kterým se před ním zabývala řada badatelů i historiků, nově. Neomezit se jen na čtenářsky atraktivní popis válečných událostí, bojové techniky nebo leteckých soubojů, ale zasadit problematiku našeho zahraničního letectva do širšího sociologického kontextu. Je zřejmé, že se v rámci toho obeznámil velmi pečlivě s dosavadní odbornou literaturou, memoáry, ale i literaturou faktu (na tomto místě bych snad jen doporučil zásadnější rozlišování především mezi první a poslední skupinou a doporučil bych jeho pozornosti také odborné studie a regionální produkci). Jednoznačně pozitivně lze hodnotit také obeznámení se s příslušnými archivními fondy (zde bych jen doporučil věnovat větší pozornost názvům jednotlivých fondů – např. Ústředním fondem StB v ABS je zřejmě míněn fond Velitelství StB po roce 1945, taktéž mi není znám Technický fond StB atd.). Jinak lze ovšem teoretická východiska práce hodnotit v podstatě pozitivně.

Několik zásadních připomínek mám ovšem k vlastnímu zpracování práce, v němž si podle mého názoru autor ponechal značné rezervy.

Již samotný název práce není zcela výstižný a čtenář se teprve v úvodu pracně dozví, co je vlastně předmětem autorova badatelského zájmu.

Ve vymezení pojmu „čs. letec za 2. světové války“ (s. 11) autor uvádí, že ve svých závěrech bude brát v potaz pouze výkonné letce. Nikde však neuvádí, o jak velkou skupinu vlastně jde (číslo 2.430 zde není směrodatné, vzhledem k tomu, že v něm jsou obsaženi i příslušníci pozemního personálu a ti, kteří letecký výcvik nedokončili). Na základě toho není ani zřejmé, jak velký vzorek (skládající se ze 40 + 19 letců) vlastně ke svým výzkumům zvolil, což do značné míry již v samém počátku diskvalifikuje předkládané výsledky.

Výrazným nedostatkem je podle mého názoru také to, že autor v celé práci neoperuje s faktem, že válečná činnost čs. letectva ve Velké Británii trvala pět let, během nichž se sociální profil letců výrazně změnil – v roce 1940 šlo obrazně řečeno o předválečné čs. letectvo „v malém“. Sloužili v něm především Češi, uprchlíci z obsazené vlasti, z velké části vojáci z povolání, kteří prodělali letecký výcvik v předválečné čs. armádě. Na konci války bychom zde našli významný podíl letců, kteří nastoupili službu a absolvovali výcvik za války nebo před válkou sloužili u jiných zbraní, rekruty z řad hospodářských emigrantů ze zámoří, ale např. i řadu letců židovského vyznání apod.

Jako největší nedostatek vidím ovšem to, že autor s výsledky, k nimž došel, nijak dál nepracuje a ani se je nesnaží nijak interpretovat.

Věk letců a roky jejich narození mají své historické souvislosti sahající do doby předválečné – šlo o vojáky, kteří procházeli příslušným výcvikem v rámci čs. příprav na obrannou válku v letech 1935-1938 (např. v rámci akce „1000 pilotů republiky“). K prezenční službě v těchto letech pak nastupovaly právě ročníky 1914-1917, případně muži ročníků 1910-1913 se stávali vojáky z povolání. Fakt, že čs. letci byli starší než jejich britští nebo američtí kolegové (prezentovaný jako jeden z výsledků výzkumu) tedy není nijak překvapivý. Taktéž není překvapivé, že muži těchto ročníků narození (pokud se toho dožili) se v průběhu války stávali veliteli letek, resp. perutí.

Další dva výsledky, totiž to, že většina letců se hlásila k některé křesťanské církvi a k českému mateřskému jazyku má také své historické kořeny, sahající do doby před rokem 1938. Právě během války pak došlo v této oblasti ke značným posunům a změnám. S jistým skepticismem lze také přistoupit k autorově konstrukci „modelového letce“, která je jedním z cílů práce, a již je ve finále nakonec věnován jen jeden poměrně povrchně formulovaný odstavec (s. 43). Teprve zde se dozvíme, proč je v práci vlastně zařazena (jinak dost neorganicky působící) biografická črta věnovaná K. Kuttelwascherovi (s. 33-38). Je to proto, že jej autor za takového „modelového letce“ pokládá. Také k tomuto výběru lze uvést jisté výhrady, vzhledem k tomu, že šlo o nejuspěšnějšího čs. stíhače, který svými válečnými výkony výrazným způsobem převyšoval okolní průměr. V tomto bodě navíc práce nepřináší žádné nové poznatky, v Kuttelwascherovi se jedná o osobnost, jejíž životní osudy byly již několikrát popsány v odborných publikacích. Je zvláštní, že nikde v textu autor nezmiňuje to, že část jeho sociologického materiálu padla v boji nebo zahynula při výcviku. V této souvislosti by bylo např. zajímavé uvést, jakou šanci přežít by měl jeho „modelový letec“?

Rád bych také autora upozornil, že menší ochota riskovat není zdaleka jediným důvodem, proč je jen málo opravdu starých výkonných letců (s. 44) – nejdůležitějším faktorem je zde zdravotní stav a domnívám se, že by tato skutečnost mohla být v textu alespoň zmíněna.

Chvályhodný a nový je jistě autorův úmysl zjistit sociální původ letců – velitelů, který demonstruje na velitelích 313. peruti a jejích letek. Výsledný vzorek, u nějž se mu tento údaj podařilo zjistit – celkem osm mužů, však působí značně rozpačitě a neprůkazně. Přímo pak vybízí k otázce, proč autor svůj výzkum neprovedl např. u všech velitelů perutí, jejichž přehled uvádí v příloze č. 1. Také to, že řada letců, ale i dalších předválečných vojáků z povolání, pocházela z rolnických rodin, mělo své historické souvislosti, které by zde mohly být alespoň zmíněny.

Celkově zarážející je pak rozsah vlastních výsledků autorova bádání, který je prezentován na čtyřech stranách kapitoly „Stratifikační sonda“ (s. 39-42) a částečně také v Závěru (s. 43-45). Naproti tomu samotný Úvod je několikanásobně delší (s. 7-23), stejně tak jako dvě následující, na základě sekundárních pramenů zpracované, kapitoly (s. 24-38).

Závěrem bych rád autora upozornil ještě na používání ne zcela přesné terminologie a některé faktické nepřesnosti. Např.: s. 35 – Čs. válečný kříž (správně Čs. válečný kříž 1939), s. 37 – řád The 1939-1945 Star (správně jde o pamětní medaili), s. 34-35 – hodnost pilot Sergeant (hodnost je pouze Sergeant, pilot je zařazení), s. 30 - 200 čs. protiletadlový pluk (správně 200. čs. lehký protiletadlový pluk – Východní), s. 28 – Čs. depot a 1429. čs. výcviková letka (jde o dvě různé, na sobě nezávislé jednotky), pozn. 95 – čs. vláda nehradila svoji účast ve válce výhradně z britského úvěru, aniž by měla jiné zdroje

financí – naopak v Londýně zůstala deponována část čs. měnového zlata (podrobněji viz monografie Němeček – Kuklík: Do poslední pence!), pozn. 90 – Němci se pokusili „Kulkový paragraf“ uplatnit právě na zajatých čs. letcích RAF a upustili od toho až na základě zákroku Velké Británie, která pohrozila odvetnými opatřeními), s. 27 – jednání o čs. armádě a letectvu probíhala již před 18. srpnem 1940. Na více místech pak je uvedena hodnost „generál“ (správně brigádní generál, divizní generál apod.) a „Anglie“ (správně Velká Británie) aj.

Přestože předkládaná práce nepůsobí zcela hotovým dojmem a v současné podobě je na hranici obhájitelnosti, rozhodl jsem se ji po pečlivé úvaze k obhajobě **doporučit** a navrhuji ji klasifikovat známkou „**dobře**“.

V Praze dne 28. července 2011

PhDr. Jiří Plachý

Vojenský historický ústav Praha